

การรักษาผู้ป่วยในคัมภีร์พระวินัยปิฎก*

Treatment of Patients According in Vinaya Pitaka

พระสราวุธ วิสารโก และพระมหามิตร จิตตปัญโญ

Phra Sarawut Wisarato and Phramaha Mit Thitapano

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, KhonKaen Campus, Thailand

Corresponding Author, E-mail: sarawutt2309@gmail.com

บทคัดย่อ

โรคในคัมภีร์พระวินัยปิฎก คือ โรคทางกาย โรคทางกายเกิดจาก ความเจ็บป่วยที่เกิดขึ้นกับร่างกาย เช่น มีอาการไข้ ตัวร้อน ไอ จาม เป็นต้น และสามารถทำการรักษาให้หายหรือบรรเทาได้ โดยการใช้ยา ทั่วไปในการรักษาตามอาการของโรค การรักษาผู้ป่วยในคัมภีร์พระวินัยปิฎก มีดังนี้ การรักษาผู้ป่วย ในคัมภีร์พระวินัยปิฎก ประกอบด้วย การใช้สมุนไพร การรักษาด้วยเทคนิคต่างๆ เช่น การผ่าตัด การใช้ ความร้อน การใช้พลังงานภาพ และการใช้อาหาร เป็นต้น ซึ่งการรักษาผู้ป่วยในคัมภีร์พระวินัยปิฎก เป็นการ รักษาโรคทางกายเท่านั้น และการเข้าถึงพระนิพพานได้ คือ แนวทางการรักษาโรคที่แท้จริง ไม่ต้องทนอยู่ ในสภาวะทุกข์อีกต่อไป และเป็นเป้าหมายสูงสุดในทางพระพุทธศาสนา คือ ละกิเลสจนหมดสิ้นบรรลุเป็น พระอรหันต์ ได้รับความสุขที่แท้จริง คือ พระนิพพาน

คำสำคัญ: การรักษาผู้ป่วย; โรคทางกาย; พระวินัยปิฎก

Abstract

The disease in the Vinaya Pitaka is specified as physical disease: diseases that occur on the body, such as fever, cough, sneezing, etc. The disease can be relieved by curing the symptoms. Treatment of patients according to the Vinaya Pitaka is consists of the following medicine: herbal medicine for healing, and various methods of treatment such as ushers: operation, heat use. Attainment to nirvana, is to the real treatments as people do not home to stay with pain and unhappiness. These are all the goals of

*ได้รับบทความ: 23 กันยายน 2561; แก้ไขบทความ: 8 กุมภาพันธ์ 2562; ตอรับตีพิมพ์: 4 มิถุนายน 2562

Received: September 23, 2018; Revised: February 8, 2019; Accepted: June 4, 2019

Buddhism, and to have a life without defilement is the best to get true happiness.

Keywords: Treatments; Physical Disease; Vinaya Pitaka

1. บทนำ

พระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงโรค 2 อย่าง คือ โรคทางกายและโรคทางใจ มนุษย์จึงพยายามที่จะแสวงหาวิธีการที่จะเอาชนะความเจ็บป่วย ด้วยรูปแบบอันหลากหลายแตกต่างกัน ก็เพื่อความมุ่งหวังจะให้ตัวเองปลอดภัยจากการเจ็บป่วยที่เป็นปรากฏการณ์ทางธรรมชาติหรือวิกฤตการณ์ที่เกิดขึ้นมาในลักษณะที่แตกต่างกัน ส่วนมากจะใช้วิธีการทางธรรมชาติ เพราะเมื่อมีการเจ็บไข้ขึ้นมาก็ต้องอาศัยธรรมชาติบำบัด คือ ยาสมุนไพร อาการของโรคต่างๆ ที่เกิดการเจ็บป่วยขึ้นมา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การรักษาโรคที่เกิดขึ้นในแต่ละบุคคล ไม่ว่าจะเป็นยารับประทาน ยาทา ยาพอก ความเจ็บป่วยเมื่อเกิดแล้วย่อมบั่นทอนทั้ง กายและใจ ทำให้สุขภาพทรุดโทรมลง เป็นอุปสรรคต่อการดำรงชีวิต เป็นปัญหาที่ทำให้ มนุษย์ได้มีความพยายามจะรักษาสุขภาพทางกายและใจให้แข็งแรง ทำให้ร่างกายและจิตใจมี ความสมบูรณ์ ก็เพื่อความผาสุกให้เกิดขึ้นแก่ร่างกายและจิตใจอยู่เสมอ

พระพุทธศาสนาถือว่าความเจ็บป่วยเป็นปัญหาสำคัญของมนุษย์ เช่นเดียวกับปัญหาเรื่อง ความเกิด ความแก่ และความตาย เพราะความเจ็บป่วยนั้นเป็นกระบวนการทางธรรมชาติอย่างหนึ่งของทุกชีวิต ดำเนินไปตามกฎของธรรมชาติ ซึ่งใครๆ ก็ไม่อาจปฏิเสธได้ แม้แต่พระพุทธเจ้า ผู้เป็นศาสดาเอกในโลก ทรงพ้นจากทุกข์ทั้งปวง พระองค์ทรงประจักษ์ทางพระวรกายและดับขันธ

ปรินิพพานเช่นกัน เรื่องนี้เป็นปกติธรรมดา ดังที่ พระองค์ตรัสว่า “เรามีความแก่เป็นธรรมดาไม่ล่วงพ้นความแก่ไปได้ เรามีความเจ็บเป็นธรรมดาไม่ล่วงพ้นความเจ็บไปได้ เรามีความตายเป็นธรรมดาไม่ล่วงพ้นความตายไปได้” (Mahachulalongkorn rajavidyalaya University, 1996)

เป็นที่ยอมรับกันว่า พระพุทธศาสนา เถรวาทเป็นแหล่งกำเนิดแห่งภูมิปัญญาตะวันออกที่สำคัญ เป็นบ่อเกิดแห่งองค์ความรู้ต่างๆ เฉพาะ องค์ความรู้ด้านการรักษาพยาบาลนั้นในช่วงต้น พุทธกาล ภิกษุสงฆ์ต้องรักษาพยาบาลกันเอง ในเวลาเจ็บป่วย แสวงหายารักษา โรคจากญาติหรือจากอุบาสกอุบาสิกาที่ออกปวารณาไว้ ซึ่งไม่ได้รับความสะดวกเท่าที่ควร พระพุทธเจ้าตรัสกับภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอไม่มีมารดา ไม่มีบิดาผู้คอยพยาบาล ถ้าไม่พยาบาลกันเอง ในเวลาอาพาธ ใครเล่าจะคอยพยาบาลพวกเธอ ภิกษุที่จะพยาบาลเราจงพยาบาลภิกษุใช้ ภิกษุที่เป็นอุปัชฌาย์อาจารย์กับภิกษุที่เป็นสัทวิหาริก อันเตวาสิก พึงพยาบาลกันในเวลาอาพาธ จนกว่าจะหาย ถ้าไม่มีอุปัชฌาย์อาจารย์ สัทวิหาริกและอันเตวาสิกที่จะคอยพยาบาลกัน สงฆ์ต้องพยาบาล (Phrakhru Srikhunarak (Sakorn Srisuk), et al., 2017 : 127-136)

ในการเขียนบทความครั้งนี้ ผู้เขียนได้นำเสนอโรค ประเภทของโรค และวิธีการรักษาตามหลักพระวินัยในพระพุทธศาสนา ทั้งนี้ก็เพื่อให้เป็น

อีกแนวทางหนึ่งที่จะเป็นทางเลือกให้กับสังคมต่อไป

2. โรคในคัมภีร์พระพุทธรศาสนา

โรคในคัมภีร์พระวินัยปิฎก พระพุทธรศาสนา ถือว่าความเจ็บป่วยเป็นปัญหาสำคัญของมนุษย์ เช่นเดียวกับเรื่องความเกิด ความแก่ ความตาย ความเจ็บป่วยนั้นเป็นกระบวนการทางธรรมชาติอย่างหนึ่งของทุกชีวิตดำเนินไปตามกฎของธรรมชาติ ซึ่งใครๆ ก็ไม่อาจปฏิเสธได้ในพระวินัยปิฎกได้ระบุโรคต่างๆ ไว้เช่นกัน (Visayathibodee, n.d. : 15)

โรคทางกายในคัมภีร์พระวินัยปิฎกพระพุทธรศาสนาได้จำแนกโรคที่เกิดกับมนุษย์ ซึ่งพอที่จะสรุปรายละเอียดได้ดังนี้ โรคมนุษย์เข้าสิง โรคหน่อที่เท่า โรคปวดร้อนศีรษะ โรคลมตามอวัยวะ โรคลมขัดยอกตามข้อ โรคลม โรคเท้าแตกโรคฝี เนื่องอกแผลไม่งอก โรคท้องผูก โรคผอมเหลือง โรคโดนยาแฝด โรคงูพิษ โรคผดผื่นคัน โรคร้อนในกาย โรคลมในท้อง โรคเนื่องอกในลำไส้ โรคท้องร่วง โรคปอด โรคลมชัก ฯลฯ (Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 1996)

3. ประเภทของโรคทางกาย

โรคลมเสียดยอกตามข้อ คือลมในร่างกายเสียดยอกตามข้อพระปิลินทวัจฉะอาพาธเป็นโรคนี้ พระพุทธรองค์ทรงทราบ พระองค์อนุญาตให้ระบายนโลหิตออก (Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 1996)

โรคลมตามอวัยวะ โรคนี้เป็นอาการของลมที่เกิดตามอวัยวะต่างๆ ของร่างกาย พระพุทธรองค์

ทรงอนุญาตการรักษาโดยการมดด้วยยาสมุนไพรต่างๆ ท่าน พระปิลินทวัจฉะ ได้อาพาธเป็นโรคลมตามอวัยวะ (Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 1996)

โรคทางตา ในพระไตรปิฎกไม่ได้อธิบายอาการของโรคตาไว้แต่พอจับใจความได้หนึ่งพยางค์คือคำว่า “ยาพาตาที่เกิดจากกระแสน้ำ” หมายความว่า การที่พระภิกษุลงสรงน้ำที่ไม่สะอาด และน้ำเข้าตาก็ทำให้เป็นโรคตาได้ (Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 1996)

โรคผอมเหลืองหรือดีซ่าน โรคนี้ทำให้ผิวพรรณชูดชืดทำให้ร่างกายชูดผอมมีผิวเหลืองเบื่ออาหาร ทำให้เกิดอาการง่วงเหงาหาวนอนนานเข้าผิวจะดำ และมีตุ่มขึ้นตามร่างกายจะเกิดอาการคันอย่างมาก (หิดเปื่อย) ปัสสาวะเหลือง (Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 1996)

โรคปวดศีรษะ โรคนี้เป็นโรคที่เกิดขึ้นได้กับทุกคนและเกิดกับคนทุกเพศทุกวัย หนักบ้างเบาบ้างแต่บางครั้งก็มีอาการเรื้อรัง (Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 1996)

เกิดการอาพาธเพราะมนุษย์เข้าสิง คืออาการที่ผู้ป่วยแสดงท่าทางแปลกๆ ออกมาพูดจาไปตามที่ผีสั่ง เช่น ผีปูตาที่ประจำหมู่บ้านถ้าถูกบ้านทำผิดผีปูตาก็จะมาเข้าสิงเจ้า (ผู้ทำพิธีประจำหมู่บ้านเกี่ยวกับการบวงสรวงสังเวย) และจะแสดงกิริยาอาการต่างๆ ออกมา มีทำเป็นปากบิด คอดกน้ำลายไหล ตาขวาง มือเท้าสั่น ลำตัวแข็งกระด้างนอนทำตัวบิดไปบิดมา กระสือกระสนทำให้ผู้ป่วยทรมานมาก ดังภิกษุรูปหนึ่งถูกมนุษย์เข้าสิง

ต้องฉันทเนื้อดิบและเลือดสดจึงหายจากโรคนั้น
อมมนุษย์ หมายถึง นาค ครุฑ ยักษ์ อสูร คนธรรพ์
ท้าวมหาราช พระอินทร์ พระพรหมและเทวดา
(Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto),
2016 : 505)

โรคเพราะถูกยาแฝด เกิดการเจ็บป่วย
เพราะการดื่มน้ำ หรือยาที่หญิงแม่เรือนทำขึ้นมา
เพื่อให้คนใดคนหนึ่งดื่มกินน้ำนั้น แล้วจะได้ตกอยู่
ในอำนาจของตนเอง (Mahachulalongkorn
rajavidyalaya University, 1996)

โรคเกิดจากความหนาว ความร้อน ทำให้
คนเราอยู่ลำบากเพราะเกิดจากความหนาวทุก
ทั้งกายและใจ อาจทำให้เจ็บป่วย เป็นไข้ตัวร้อน
หรือบางคนแพ้อากาศทำให้หายใจขัดเกิดอาการ
หอบหืด เป็นหวัดเจ็บคอ ความหนาวความร้อน
ก็เป็นเหตุให้เกิดโรคได้ เพราะการปรับตัวของ
ร่างกายคนเราตามฤดูกาลนั้น อ่อนหภูมิในร่างกาย
เปลี่ยนไม่ทันก็ทำให้เกิดการผิดปกติได้ ตั้งแต่
อาการเล็กน้อยจนถึงเสียชีวิต ดังภิกษุรูปหนึ่งที่
ถูกขังอยู่ในเรือนไฟ ภิกษุพวกหนึ่ง ติดไฟใส่พื้นมาก
ปิดประตูแล้วนั่งที่ประตู ฝ่ายภิกษุผู้เป็นเถระ
ถูกความร้อนแผดเผา จะออกก็ออกไม่ได้ จึงเป็นลม
สลบล้มลง (Mahachulalongkornrajavidyalaya
University, 1996)

โรคปวดอุจจาระปัสสาวะนั้น เป็นโรค
อย่างหนึ่ง เพราะทำให้ร่างกายได้รับความเจ็บปวด
เป็นทุกขเวทนาอย่างหนึ่ง แต่ก็เป็นการปกติของ
ร่างกายมนุษย์ บางครั้งอาจทำให้หมดสติไปก็มี เช่น
พระเถระรูปหนึ่งถ่ายอุจจาระในวัฏฏ์ตามลำดับ
พรรษา ภิกษุผู้นวกะทั้งหลายถึงก่อนปวดอุจจาระ

ก็ต้องรอให้ภิกษุที่มีพรรษามากกว่าถ่ายก่อน กลั้น
อุจจาระจนเป็นลมสลบล้มลง พระพุทธองค์ทรง
อนุญาตให้ถ่ายอุจจาระตามลำดับที่มาถึงได้ไม่ต้อง
เรียงตามลำดับอาวุโส (Mahachulalongkorn
rajavidyalaya University, 1996)

การถูกเหวี่ยงและยุงกัด เหวี่ยง ยุง
รวมทั้งแมลงอื่นๆ เช่น แมลงวัน สัตว์จำพวกนี้
ชอบบินไต่ตอมและกัดกินผิวหนัง (Mahachulalong
kornrajavidyalaya University, 1996)

สรุป โรคทางกายสาเหตุมาจากสิ่งที่มา
กระทบเสียดแทง ทางร่างกายได้รับความเจ็บ
ป่วย ความทุกข์ ความลำบาก นั้นอาจจะเป็น
โรคไข้ ความเจ็บ ความหนาวร้อน การบาดเจ็บ
เพราะถูกของแข็ง และของมีคม ความหิวกระหาย
หรือการถูกแมลงสัตว์กัดต่อย ทำให้เกิดการบาดเจ็บ
ทุกข์ทรมาน เป็นต้น

4. แนวทางการรักษาโรค

หากจะประมวลเป็นแนวทางการรักษา
ของโรค ก็คงจะนับได้หลายร้อยพัน ซึ่งคงไม่สามารถ
นำมาแจกแจงได้ทั้งหมด ดังนั้นจึงขอกล่าวถึง
เฉพาะวิธีการรักษา ตามความหลากหลายของโรค
สามารถสรุปได้ 2 วิธี คือ

การป้องกัน การดูแลป้องกันตัวเองจาก
โรคภัยไข้เจ็บต่างๆ เริ่มตั้งแต่การดำเนินชีวิตประจำ
วันให้เหมาะสม กระทั่งถึงการจัดการสิ่งแวดล้อมที่
เกี่ยวข้องให้เอื้อต่อการเกิดสุขภาวะ ในศีล 227
ของภิกษุ หรือในอุกาสมาจาร ศีลเล็กๆ น้อยๆ ที่ไม่
รวมอยู่ใน 227 ข้อข้างต้น ก็มีบทบัญญัติหลาย
ประการที่เอื้อต่อการนี้ เช่น การห้ามภิกษุถ่าย

อุจจาระ ปัสสาวะ หรือแม้กระทั่งบ้วนน้ำลายลงในน้ำ การห้ามใช้มือที่เปื้อนจับภาชนะใส่น้ำ การอนุญาตให้ใช้น้ำเนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อยประกอบเป็นยา การอนุญาตให้ใช้ยาตองเพื่อขับถ่ายหรือเพื่อระบาย การดูแลความสะอาดของห้องสุขา การอนุญาตให้ใช้ไม้ชำระฟัน (แปรงสีฟัน) การใช้ผ้ากรองน้ำกรองก่อนดื่ม เป็นต้น เป็นตัวอย่างที่สะท้อนในเรื่องของการดูแลป้องกันตัวเองให้ปลอดภัย จากโรคภัยไข้เจ็บเบื้องต้น

วิธีการรักษา การลงมือบำบัด ขจัด ปิดเป่า ความเจ็บไข้ได้ป่วยนั้นๆ ด้วยวิธีการต่างๆ ความเจ็บไข้ได้ป่วยของพระภิกษุที่มีหลักฐานจารึกไว้ในคัมภีร์พระไตรปิฎก มีทั้งระดับธรรมดา ระดับปานกลาง ระดับรุนแรง การดูแลรักษาด้วยวิธีการนี้ บางครั้งอาศัยพระภิกษุดูแลกันเอง บางครั้งพระพุทธเจ้าก็ลงมาดูแลด้วยพระองค์เอง บางครั้งก็อาศัยหมอชาวบ้านเข้ามาช่วย ขึ้นอยู่กับสถานการณ์เวลานั้น

เรื่องการแพทย์ยุคใหม่ในพุทธทัศน์ ได้รวมคำบรรยายในโอกาสต่างๆ ไว้หลายเรื่อง ซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับการแพทย์ แนวพุทธได้เปรียบเทียบกับพระพุทธเจ้าเป็นหมอที่ให้การรักษาโรคทั้งทางกายและทางใจให้คนพ้นจากกิเลสซึ่งเป็นเชื้อโรค การใช้วิธีการรักษาโรคอย่างอริยสัจ 4 เป็นความสัมพันธ์ของกายและจิต ที่เป็นสาเหตุให้เกิดโรค และให้หายจากโรค (Phra Dhammapitaka (P.A. Payutto), 1999 : 157)

1. การใช้สมุนไพรในการรักษาในครั้งพุทธกาล เมื่อหมู่ภิกษุสงฆ์เกิดอาพาธด้วยโรคต่างๆ ขึ้นมา พบว่าพระพุทธเจ้าทรงมีอนุญาตให้ภิกษุได้มีเครื่องยาต่างๆ ไว้ใช้ สำหรับบำบัดรักษาเพื่อ

บรรเทาโรคที่รุมเร้าได้ตามความจำเป็น และเหมาะสมแก่โรคไว้ดังนี้

1.1 เกสซ์ 5 ได้แก่ เนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย ซึ่งถือว่าเป็นได้ทั้งยาและมีคุณประโยชน์ทางโภชนาการที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้ภิกษุที่อาพาธด้วยโรคผอมเหลือง ฉันทอาหารไม่ได้ สามารถรับประเคนโดยเก็บไว้ฉันได้นาน 7 วัน และให้ฉันได้ตลอดเวลา

1.2 น้ำมันเหลวที่ใช้เป็นยา ได้แก่ มันทเหลวหมี มันทเหลวปลา มันทเหลวปลาฉลาม มันทเหลวหมู มันทเหลวลา พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้ภิกษุผู้อาพาธเป็นไข้รับประเคนและฉันในเวลาเที่ยงเฉพาะในช่วงกลางวัน และใช้ฉันในเวลากลางวัน ที่เรียกว่าในเพลเท่านั้น

1.3 รากไม้ชนิดต่างๆ เป็นยา ได้แก่ ขิงสด ว่านน้ำ ว่านเปราะ อุตพิต ข่าเผก แห้วหมู หรือรากไม้ที่เป็นยาชนิดอื่น ซึ่งไม่ใช่ของเคี้ยวของฉัน ทรงอนุญาตให้ภิกษุอาพาธรับประเคนแล้วเก็บไว้ได้ตลอดชีพ โดยให้ฉันได้เฉพาะเวลาที่มีเหตุจำเป็นเท่านั้น เมื่อไม่มีเหตุจำเป็นภิกษุรูปใดฉันต้องอาบัติทุกกฏ

1.4 น้ำฝาดต่างๆ ที่เป็นยา ได้แก่ น้ำฝาดสะเดา น้ำฝาดโมกมัน น้ำฝาดขี้กา น้ำฝาดบอระเพ็ด น้ำฝาดกระถินพิมานหรือน้ำฝาดที่เป็นยาชนิดอื่นที่มีอยู่ ซึ่งไม่ใช่ของเคี้ยวของฉันทรงอนุญาตให้ภิกษุที่อาพาธ รับประเคนแล้วเก็บไว้ได้ตลอดชีพ โดยฉันได้เฉพาะมีเหตุจำเป็นเท่านั้น เมื่อไม่มีเหตุจำเป็น ภิกษุรูปใดฉัน ต้องอาบัติทุกกฏ

1.5 ใบไม้ชนิดต่างๆ ที่เป็นยา ได้แก่ ใบสะเดา ใบโมกมัน ใบขี้กา ใบแมงลัก ใบฝ้ายหรือ

ใบไม้ที่เป็นยาชนิดอื่น ซึ่งไม่ใช่ของเคี้ยวของฉันทรงอนุญาตให้ภิกษุที่อาพาธ รับประทานแล้วเก็บไว้ได้ตลอดชีพ โดยฉันทได้เฉพาะมีเหตุจำเป็นเท่านั้น เมื่อไม่มีเหตุจำเป็น ภิกษุรูปใดฉันท ต้องอาบัติทุกกฏ

1.6 ผลไม้ชนิดต่างๆ ที่เป็นยา ได้แก่ ลูกพลีลังคะ ตีปลี พริก สมอไทย สมอพิเพก มะขามป้อม ผลโกศหรือผลไม้ที่เป็นยาชนิดอื่น ซึ่งไม่ใช่ของเคี้ยวของฉันท ทรงอนุญาตให้ภิกษุอาพาธรับประทานแล้วเก็บไว้ได้ตลอดชีพ โดยฉันทได้เฉพาะมีเหตุจำเป็นเท่านั้น เมื่อไม่มีเหตุจำเป็น ภิกษุรูปใดฉันท ต้องอาบัติทุกกฏ

1.7 ยางไม้ชนิดต่างๆ ที่เป็นยา ได้แก่ หิงคุ ยางเคี้ยวจากหิงคุ ยางเคี้ยวจากเปลือกหิงคุ ยางจากยอดต้นต้นตะเก ยางจากใบต้นตะเก ยางเคี้ยวจากต้นตะเก กายาน หรือยางที่เป็นยาชนิดอื่นที่มีอยู่ ซึ่งไม่ใช่ของเคี้ยวของฉันท ทรงอนุญาตให้ภิกษุที่อาพาธ รับประทานแล้วเก็บไว้ได้ตลอดชีพ โดยฉันทได้เฉพาะมีเหตุจำเป็นเท่านั้น เมื่อไม่มีเหตุจำเป็น ภิกษุรูปใดฉันท ต้องอาบัติทุกกฏ

1.8 เกลือชนิดต่างๆ ที่เป็นยา ได้แก่ เกลือสมุทร เกลือดำ เกลือสินเธาว์ เกลือดินโป่ง เกลือหุง หรือเกลือที่เป็นยาชนิดอื่นที่มีอยู่ ซึ่งไม่ใช่ของเคี้ยวของฉันท ทรงอนุญาตให้ภิกษุที่อาพาธรับประทานแล้วเก็บไว้ได้ตลอดชีพ โดยฉันทได้เฉพาะมีเหตุจำเป็นเท่านั้น (Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 1996)

1.9 เนื่อดิบและเลือดสด ทรงอนุญาตให้ภิกษุที่อาพาธด้วยโรคมนุษย์เข้สึงฉันทเนื่อดิบและเลือดสดได้ (Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 1996)

1.10 ยาผงชนิดต่างๆ ที่เป็นยา ทรงอนุญาตให้ภิกษุที่อาพาธเป็นโรคฝีดาษ หิด ตุ่มพุพอง ใช้ทาเพื่อไม่ให้ น้ำเหลืองที่ไหลเยิ้มออกมาไปเกาะติดกับจีวรและผิวหนังจนทำให้แกะออกลำบาก

1.11 มูลโค ดินเหนียว กากน้ำย้อม ทรงอนุญาตให้ใช้ทาที่กับกลืนตัวเอง

1.12 ยาทาตา ที่ทำด้วยเครื่องปรุงต่างๆ เช่น หรดาลกลีบทอง เฌมาไฟ ทรงอนุญาตให้ภิกษุที่เป็นโรคตา ทายาทาตา ยาป้ายตา

1.13 เครื่องผสมยาตา ได้แก่ ไม้จันทร์ กฤษณา กลัมพัก ใบเฉียง แห้วหมู ทรงอนุญาตให้ใช้ยาหยอดตา ยาป้ายตาที่ปรุงด้วยเครื่องปรุงดังกล่าวได้ สำหรับรักษาโรคตา

1.14 น้ำมัน ยานัตถ์ และการสูดควัน โรคปวดร้อนที่ศีรษะ ทรงอนุญาตน้ำมันสำหรับโรคปวดศีรษะ เมื่อยังไม่หายอนุญาตให้ฉันัตถ์ยาและสูดควันได้

1.15 น้ำมันหุง และน้ำเมาเจือด้วยน้ำมันหุง ทรงอนุญาตให้ฉันน้ำมันหุงและน้ำเมาเจือด้วยน้ำมันหุงที่ไม่เกินขนาดได้ สำหรับน้ำมันหุงที่เจือน้ำเมาเกินขนาดทรงอนุญาตให้ใช้ทาเท่านั้น ภิกษุรูปใดฉัน ต้องอาบัติตามธรรม (ปรับอาบัติปาจิตตีย์)

1.16 เขาสัตว์รกอก ระบายโลหิตออก ทรงอนุญาตให้ใช้เขาสัตว์รกอก ระบายโลหิตออกสำหรับแก้โรคลม ขัดยอกตามข้อ

1.17 ยาทาเท้า ทรงอนุญาตยาทาเท้าสำหรับโรคเท้าแตก และหากยังไม่หายทรงอนุญาตให้ปรุงน้ำมันทาเท้า

1.18 ยามหาวิภูได้แก่ คุณ มุตร เถา
ดิน ทรงอนุญาตให้เจื่อน้ำฉันทแก้พิษงู

1.19 น้ำดื่มเจื่อนคุณ ทรงอนุญาตให้
เจื่อน้ำฉันทแก้พิษยา

1.20 น้ำละลายจากดินตติผลาไล
ทรงอนุญาตให้ฉันทแก้โรคเสนหยาแฝด

1.21 น้ำต่างดิบ ทรงอนุญาตให้ฉันท
แก้โรคผอมเหลือง

1.22 น้ำสมอดองมุตรโค ทรงอนุญาต
ให้ฉันทแก้โรคผอมเหลือง

1.23 สมุนไพรรหอม ทรงอนุญาตให้
ลูปไล่สมุนไพรรหอม สำหรับแก้โรคผิวน้ำ

1.24 ยาถ่าย ทรงอนุญาต สำหรับแก้
โรคท้องผูก

1.25 ยาตองโลณโสวีร (ยาที่ปรุง
ด้วยส่วนผสมนานาชนิด) ทรงอนุญาตให้เจื่อน้ำดื่ม
อย่างน้ำปานะแก้โรคลมในท้อง

1.26 เหง้าบัวและรากบัว พระสารีบุตร
ใช้ฉันทแก้โรคร้อนในกาย

1.27 ก้านอุบลอบ พระพุทธเจ้าได้รับ
การปรุงถวายจากหมอชีวก ใช้สวดสำหรับแก้โรคการ
หมักหมมสิ่งอันเป็นโทษในร่างกาย

1.28 กระเทียม ตามปกติพระองค์
ทรงห้ามฉันทกระเทียม เพราะส่งกลิ่นไปรบกวน
ผู้มาฟังธรรมจนเป็นเหตุให้ห่างเหินต่อการฟังธรรม
แต่ครั้งทรงทราบว่า ภิกษุอาพาธด้วยโรคลม
เสียดท้อง ฉันทกระเทียมแล้วหาย พระองค์จึง
ทรงอนุญาตให้ฉันทเฉพาะยามอาพาธเท่านั้น
(Mahachulalongkornrajavidyalaya University,
1996)

1.29 อุปกรณ์สำหรับใช้ปรุยาและ
เก็บรักษา นอกจากสมุนไพรรที่พระพุทธเจ้าทรง
อนุญาตให้ภิกษุใช้ทำการรักษา ดังกล่าวนี้นี้แล้ว
พระพุทธเจ้ายังทรงมี พุทธบัญญัติให้ใช้อุปกรณ์
ต่างๆ สำหรับใช้ปรุยา และเก็บรักษายาไว้ควบคุม
กันด้วยตามที่มิกกล่าวไว้ในพระไตรปิฎก หมวดเภสัช
ชั้นธกะ ดังนี้ (Mahachulalongkornrajavidyalaya
University, 1996)

เครื่องร่อนยาผง และผ้าร่อนยา ครก สาก
กลักยาตาและไม้ป้ายตา ภาชนะสำหรับเก็บไม้ป้าย
ยาตา กล้องยานัตถ์ กล้องสูดควัน ผาปิดกล้องสูด
ควัน ชนิดที่ทำด้วยกระดูก ทำด้วยงา ทำด้วยเขา
ทำด้วยไม้ไผ่ ทำด้วยไม้ฝ่อ ทำด้วยยางไม้ ทำด้วย
โลหะ ทำด้วยเปลือกสังข์ ลักจันที่ทำด้วยโลหะ
ทำด้วยไม้ และทำด้วยผลไม้สำหรับบรรจุน้ำมันหุง
อ่างน้ำ สำหรับใช้ใส่น้ำต้มใบไม้ชนิดต่างๆ ให้ภิกษุ
ใช้อาบหรือทารักษาโรคลม และเขาสัตว์สำหรับ
กรอกระบายโลหิต กระจกหรือภาชนะสำหรับตรวจ
ดูแผลบนใบหน้า ผ้ารัดเข่า ไม้เคาะหูและช่องที่ใช้
ห่อ ไม้บังเวียน กบปียภูมิ ในภูมิปัญญาชาวบ้าน
ยาสมุนไพรรพื้นบ้าน ผู้ที่จะต้องนำยาสมุนไพรรที่มา
รักษา นั้นควรมีวิธีการปรุยาให้ถูกต้องตามตำรา มีการ
เก็บรักษา ยาไว้ในที่สมควร (Swing Boon Cher,
1991 : 21)

2. การใช้อาหารในการรักษาอาหาร
ประเภทต่างๆ ที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้ใช้
สำหรับเป็นยา และเป็นอาหารบำรุงสุขภาพ ตามที่
ระบุไว้ ดังนี้ 1) อาหารประเภทน้ำข้าวใส น้ำต้ม
ถั่วเขียวไม่ข้น น้ำต้มถั่วเขียวข้น น้ำต้มเนื้อ
พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้ภิกษุอาพาธที่ฉันทยาถ่าย

ใช้บำรุงสุขภาพได้ และ 2) ข้าวยาคุ เมื่อครั้งที่ พระพุทธเจ้าทรงประชวรด้วยโรคลมในท้อง พระอานนท์ได้ต้มข้าวยาคุถวาย ซึ่งปรุงด้วย ข้าวสาร ถั่วเขียว และงาบดถวาย ครั้นต้มแล้ว ทรงหายจากการประชวร นอกจากนี้ พระพุทธเจ้า ยังทรงตรัสว่าข้าวยาคุเป็นยาและตรัสถึงประโยชน์ ของข้าวยาคุไว้ มี 5 ประการ คือ 1) บรรเทาความ หิว 2) บรรเทาความกระหาย 3) ทำให้ลมเดินคล่อง 4) ขำระลำไส้ และ 5) ช่วยย่อยอาหาร (Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 1996)

การใช้ยาสมุนไพรประเภทอาหารเป็น ผลิตภัณฑ์หรือยาที่สามารถก่อให้เกิดการพึ่งตนเอง ได้อีกระดับหนึ่ง ปัจจุบันได้มีการผลิตและการใช้ สมุนไพรสำเร็จรูปหลายชนิด เช่น กระเทียมสกัด ขมิ้นเป็นแคปซูล ยาแก้ไอมะแว้ง ยาระบาย มะขามแขกได้รับการผสมผสาน ให้มีการดำเนินงาน การแพทย์แผนไทย และสมุนไพรชุมชน (Capcharoen, 1994 : 1)

3. การใช้ความร้อนในการรักษาเมื่อภิกษุ อาพาธด้วยโรคลมตามอวัยวะ พระพุทธเจ้าทรง มีพุทธานุญาต ให้ใช้ความร้อนตามกรรมวิธีแบบ ต่างๆ มาบำบัดโรคได้ ดังนี้ทรงอนุญาตการเข้า กระโจมรมเหงื่อ ภิกษุอาพาธด้วยโรคลมนั้น ยังไม่หาย ทรงอนุญาตการรมด้วยใบไม้ ภิกษุ อาพาธด้วยโรคลมนั้นยังไม่หายดี ทรงอนุญาตการ รมใหญ่ ภิกษุอาพาธด้วยโรคลมนั้นยังไม่หายอีก ทรงอนุญาตนำต้มใบไม้ชนิดต่างๆ ใส่อ่างสำหรับ อาบหรือแช่ได้ ภิกษุอาพาธจากการเป็นแผลขึ้น ทรงอนุญาตให้รมคว้น และภิกษุที่มีร่างกายอ้วน และมีอาพาธมาก พระพุทธเจ้าทรง อนุญาตเรื้อน

ไฟสำหรับอบตัว (Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 1996)

จากการรักษาแพทย์แผนโบราณความเป็น มาอันยาวนาน มนุษย์ต่างก็มีวิชาแพทย์ของตนเอง แตกต่างกันไปตามแนวการแพทย์พื้นฐานของ แต่ละกลุ่มชน โดยไทยถือการรักษาโรคโดยอาศัย ธรรมชาติบำบัด (Foundation for Thai Traditional Rehabilitation, 1992 : 5)

4. การใช้การผ่าตัดในการรักษาการ ผ่าตัด เป็นกรรมวิธีการรักษาโรคที่นับว่าเป็นความ ก้าวหน้าที่สุดในสมัยพุทธกาล เช่น การผ่าตัดสมอง การผ่าตัดลำไส้ (Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 1996) ซึ่งปรากฏอยู่ในหมู่ เหล่าชาวราชคฤห์สมัยนั้น แต่สำหรับในหมู่สงฆ์ พระพุทธเจ้าทรงมี พุทธาณุญาตให้ภิกษุทำการ ผ่าตัดได้เฉพาะบางกรณีเท่านั้น กรรมวิธีต่างๆ ในการผ่าตัดในหมู่สงฆ์ที่มีกล่าวไว้ในคัมภีร์พระวินัย ปิฎก มีดังนี้

4.1 การผ่าตัดฝี ภิกษุที่อาพาธด้วย โรคฝี พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้ทำการผ่าตัดด้วย กรรมวิธีต่างๆ ที่บอกไว้เพียงคร่าวๆ ดังนี้ ภิกษุ อาพาธเป็นฝี ทรงอนุญาตการผ่าตัด ทรงอนุญาต น้ำฟาด ทรงอนุญาตงาบด ทรงอนุญาตยาพอก ทรงอนุญาตผ้าพันแผล ทรงอนุญาตให้ชะด้วย น้ำแ่้งเมล็ดผักกาด สำหรับแผลคันและทรง อนุญาตให้นม สำหรับแผลขึ้น (Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 1996)

4.2 การผ่าตัดเนื้องอก ภิกษุที่อาพาธ เป็นเนื้องอกที่ยื่นออกมา พระพุทธเจ้าทรงอนุญาต ให้ทำการผ่าตัดด้วยกรรมวิธีต่างๆ ดังนี้ ทรง

อนุญาตให้ตัดด้วยเกลือ ทรงอนุญาตน้ำมันทาแผล สำหรับแผลไม่ออก และทรงอนุญาตผ้าเก่าสำหรับ ซับน้ำมันเพื่อรักษาแผลทุกชนิดที่น้ำมันไหลเยิ้ม (Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 1996)

4.3 การผ่าตัดริดสีดวงในครั้งพุทธกาล การผ่าตัดริดสีดวงทวารได้เคยปรากฏว่า มีภิกษุสงฆ์ ได้ให้หมอทำการผ่าตัดริดสีดวงทวารมาแล้วครั้ง พระพุทธเจ้าทรงทราบจึงมีพุทธบัญญัติห้ามภิกษุ สงฆ์ทำการผ่าตัดริดสีดวงทวาร หรือปีบริดสีดวงที่มีขนาดประมาณ 2 นิ้วรอบๆ ที่แคบภิกษุรูปใด ผ่าตัดหรือปีบริดสีดวง ต้องอาบัติอุลลสาจย

พระพุทธองค์แม้จะมีรูปแบบในการรักษา โรคต่างๆ หลายอย่างก็ตาม การรักษาโรคที่มี ขอบเขตจำกัดของภิกษุสงฆ์ พระองค์ทรงเห็นว่าคง เป็นการไม่สมควรที่ไปรบกวนคฤหัสถ์มากเกินไป และการรักษาโรคด้วยวิธีนี้มีขั้นตอนที่ยากลำบาก

5. การใช้พลาณาภในการรักษาด้วย พลาณาภ ถือว่าเป็นอีกวิธีหนึ่งที่พระพุทธเจ้าทรง นำมาทำการรักษาโรค และมีกล่าวอยู่ในคัมภีร์ พระวินัยปิฎกในตอนหนึ่ง มีอุบาสิกาสือสุปปิยา เป็นผู้มึศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ครั้งหนึ่ง ขณะที่นางได้ไปเยี่ยมไข้ภิกษุอาพาธรูปหนึ่ง ท่านอาพาธฉันทายแล้วต้องการน้ำดื่มเนื้อ แต่ปรากฏว่าในครั้งนั้นนางไปหาซื้อเนื้อที่ตลาด ไม่ได้ นางจึงได้ตัดชิ้นเนื้อของตนเองนำไปปรุงเป็น อาหารแทนเนื้อสัตว์ เพื่อถวายแด่พระภิกษุอาพาธ รูปนั้น และหลังจากนั้นมานางได้เกิดล้มป่วยลง เมื่อสามีนางทราบถึงศรัทธาในการสละทานครั้งนี้ ของนาง จึงพลอยยินดีตามไปด้วย และได้ไปกราบ

นิมนต์พระพุทธเจ้ามาฉันภัตตาหารที่บ้านของนาง สุปปิยา จึงได้ทราบเรื่องราวการไม่สบายของนาง ในครั้งนี้ จากนั้นจึงทรงรับสั่งให้นางออกมา และ พระองค์ทรงแสดง พลาณาภรักษาแผลของนาง ให้หายเป็นปกติดังเดิม นางได้กล่าวสรรเสริญ พลาณาภของพระพุทธเจ้าไว้ว่า น่าอัศจรรย์จริง หนอท่านผู้เจริญ ไม่เคยปรากฏ ท่านผู้เจริญ พระตถาคตทรงมีฤทธิ์มาก มีอานุภาพมาก เพียงได้ เห็นพระองค์เท่านั้น แผลใหญ่กลับหายเป็นปกติ

5. สรุป

โรคในคัมภีร์พระวินัยปิฎก เป็นโรคทาง กายที่มีสาเหตุมาจากสิ่งที่มาเสียดแทงทางร่างกาย ให้ได้รับความเจ็บป่วย ความทุกข์ ความลำบากนั้น อาจจะเป็น โรค ไข้ ความเจ็บ ความหนาวร้อนการ บาดเจ็บเพราะถูกของแข็งและของมีคม ความหิว กระจาย หรือการถูกแมลงสัตว์กัดต่อย ทำให้เกิด ความเจ็บป่วยขึ้นกับร่างกาย อันเนื่องมาจากองค์ ประกอบของร่างกายที่ทำงานผิดปกติเกิดความ รู้สึกไม่สบาย หรือมีอาการผิดปกติที่แสดงออกมา ให้ปรากฏทางกาย

วิธีการรักษา การบำบัดเจ็บทุกข์ ทรมาน การรักษาประกอบด้วยการใช้สมุนไพร ทั้งที่ได้จาก พืชสัตว์ และแร่ธาตุการรักษาด้วยเทคนิคต่างๆ เช่น การผ่าตัด การใช้ความร้อนในการรักษา การใช้พลาณาภในการรักษา และการใช้อาหารในการ รักษา เป็นการรักษาโรคตามอาการที่เกิดขึ้น นอก เหนือจากการใช้ยาสมุนไพร อันประกอบด้วยการ บริหารร่างกายด้วยการดัดกาย การนวดรักษา อาการปวดเมื่อย มีการนั่งและฝังไฟเพื่อปรับธาตุ

ทั้ง 4 ในร่างกาย ซึ่งการรักษาผู้ป่วยเป็นการรักษา โรคทางกายเท่านั้น

References

- Capcharoen, P. (1994). *Thai Massage for Health Officers*. Summary of Workshop Reports. Bangkok : Ministry of Public Health.
- Foundation for Thai Traditional Rehabilitation. (1992). *Traditional Thai Medicine*. Bangkok : Sam Charoenchai Panich.
- Mahachulalongkornrajavidyalaya. (1996). *Tripitaka*. Bangkok : Mahachulalongkornrajavidya laya University Press.
- Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto). (2016). *Buddhist Dictionary Edition*. Bangkok : Publisher Pet & Home co., Ltd.
- Phra Dhammapitaka (P.A. Payutto). (1999). *New Age Medicine in Buddhism*. Bangkok : Tanthai Public Company Limited.
- Phrakhru Srikhunarak (Sakorn Srisuk), et al. (2017). The Guideline of Buddhadhamma Application on Birth Tradition of Bhanphue district Buddhists Udonthani Province. *Dhammathas Academic Journal*, 17(2), 127-136.
- Swing Boon Cher. (1991). *Northeastern Traditional herbs*. Ubon Ratchathani : Israeli Heritage Publishing House.
- Visayathibodee, C. (n.d.). *Textbook*. Bangkok : Textbook Development Project Thai Traditional Medicine Foundation.